

ISVW UITGEVERS

Publieke bezingning

Socratische dialogen
over maatschappelijke
vraagstukken

Boers & Brunt & Evers & v.d. Werff (red)

Publieke bezinning

Socratische dialogen over
maatschappelijke vraagstukken

Redactie:
Erik Boers
Dorien Brunt
Sjaak Evers
Saskia van der Werff

ISWW UITGEVERS

*Private faces in public places
Are wiser and nicer
Than public faces in private places*

W.H. Auden

Inhoudsopgave

Voorwoord

*Anne-Marie Spierings (Gedeputeerde Provincie Noord-Brabant
Agrarische Ontwikkeling, Energie en Bestuur)* 7

Inleiding

Een andere verhouding tussen overheid en burger vergt een
andere houding van zowel overheid als burger 11
Erik Boers, Dorien Brunt, Sjaak Evers en Saskia van der Werff

Deel 1. Ervaringen 25

1.1. Q-koorts 26

Een emotionele ontmoeting
Erik Boers en Andert Loman

1.2. Reusel-De Mierden 39

Botsende partijen rond megastallen, een gezamenlijke bezinning
Erik Boers en Andert Loman

1.3. Natuurbeschermingswet 59

Nadenken over het wijs toepassen van de wet
Erik Boers en Andert Loman

1.4. *Community of practice* ‘Peelvenen’ 71

Creëren van denkruimte tussen meningen en besluiten
Dorien Brunt

1.5. Netwerk de Peelhorst 89

Het leren begeleiden van publieke dialogen
Erik Boers en Sjaak Evers

1.6. Conclusie deel 1 102

Het publiekedialogmodel nader toegelicht

Deel 2. Bespiegelingen 117

Inleiding deel 2 118

Essays over volwassen samenleven

2.1. Behoud ruimte voor publieke ruimte	120
<i>Saskia van der Werff en Jon Winkels</i>	
2.2. Instrumentele en socratische dialoog	139
<i>Andert Loman</i>	
2.3. Hoezo, publieke dialoog?	155
Vrijmoedig spreken: open voor elkaar en transparant voor iedereen	
<i>Saskia van der Werff</i>	
2.4. Verontrustend burgerschap	171
<i>Jan Prij</i>	
2.5. In dialoog, wie wil dat nou niet?	185
Over de populariteit van de dialoog in het politieke discours	
<i>Saskia van der Werff</i>	
2.6. De socratische methode	200
Van waarheid naar gemeenschapszin	
<i>Erik Boers</i>	
Deel 3. Praktijkwijzers	215
Inleiding deel 3	216
Hoe verder?	
3.1. Experimentele vormen van de publieke dialoog	218
3.2. Socratisch gesprek	225
3.3. Bouwstenen van de publieke dialoog	232
3.4. Organiseren van een publieke dialoog	240
3.5. Varianten van dialoogvormen	248
Auteurs	267

Voorwoord

Als je kijkt naar hoe ondernemers, inwoners en overheden met elkaar communiceren is er iets vreemds aan de hand. Er is meestal sprake van een formele vraag van of naar een overheid, gevolgd door een formeel antwoord terug. Vreemd genoeg is in deze ‘driehoek’ de communicatie tussen ondernemers en inwoners bijna afwezig. Als een inwoner overlast ervaart van een agrarische ondernemer om de hoek, is niet de eerste reflex om bij die buurman op bezoek te gaan, maar om een beroep te doen op de overheid. Wanneer een boer zich geconfronteerd ziet met tegenstand, is de eerste reflex niet om het gesprek met de burens aan te gaan, maar om met steun van zijn agrarisch adviseur de verdediging op orde te krijgen.

De Q-koortsuitbraak tussen 2007 en 2012 en het Megastallen Nee-initiatief uit 2009 hebben in Noord-Brabant het besef doen doordringen dat de balans tussen de agrarische sector en haar omgeving ernstig verstoord is. Dit heeft in eerste instantie geleid tot een aantal ingrijpende aanpassingen van de provinciale regelgeving die tot doel hadden om verdere schaalvergroting tegen te gaan. Daarna zijn de overheden, de sector en andere betrokkenen gaan nadenken over hoe de agrarische sector echt te verduurzamen. Dat proces is nu nog steeds gaande. We boeken kleine succesjes, maar de onderliggende problematiek is nog steeds levensgroot. Dat geldt voor de effecten van de veehouderij op het milieu, gezondheidsproblemen die inwoners ervaren en miskenning voor de inzet van goedwillende boeren om hun bedrijf zo goed mogelijk op orde te hebben en hun maatschappelijke rol om ons te voeden.

Vanwege de onderliggende problematiek verplicht de provincie een boer om bij iedere bedrijfsontwikkeling het gesprek met zijn omgeving aan te gaan. De bedoeling is dat een ondernemer de tijd en moeite neemt om zijn burens helder uit te leggen wat zijn plannen zijn. En dan vooral goed te luisteren naar de reacties uit zijn omgeving. De ervaring leert dat bij een oprecht open houding zo’n gesprek meestal leidt tot wederzijds begrip en de bereidheid om rekening met elkaar te houden. Denk daarbij aan het verplaatsen van een kadaverplaats, het verleggen van

aanrijroutes voor vrachtverkeer of regelmatig informeren over bijzondere situaties, zoals onderhoud aan de luchtwassers. Andere winst is de ruimte om te ondernemen en het verbeteren van de persoonlijke relaties in de gemeenschap.

Eind 2015 vinden op zo'n zeventig plekken in Noord-Brabant gesprekken plaats omdat de situatie tussen boer en buur in de afgelopen jaren danig uit de hand is gelopen. Met behulp van het zogenaamde urgentieteam trachten de betrokkenen er weer met elkaar uit te komen. Dit zijn lastige trajecten. Het is van belang om voldoende tijd te nemen om met elkaar tot een echte dialoog te komen. Uit die gesprekken blijkt dat ook de overheid in haar communicatie veel kan verbeteren door vaker voor de dialoog te kiezen in plaats van het formele antwoord. De bevindingen in dit boek komen voor een deel uit die gesprekken en zullen er ook weer voor ingezet worden. Mijn hoop is dat de ervaringen die hiermee opgedaan worden, ook ten goede zullen komen aan andere zaken. Het constructieve gesprek, samen nadenken over belangrijke maatschappelijke problemen, behoort het fundament te zijn van beslissingen van zowel overheden als ondernemers. Want niemand weet in zijn eentje genoeg.

Anne-Marie Spierings,
Gedeputeerde Agrarische Ontwikkeling, Energie en Bestuur
Provincie Noord-Brabant

Inleiding

Een andere verhouding tussen overheid en burger vergt een andere houding van zowel overheid als burger

Erik Boers, Dorien Brunt, Sjaak Evers en Saskia van der Werff

Over de noodzaak van de dialoog in de publieke ruimte

Nemo solus satis sapit, een citaat van Plautus¹, staat op één van de zuilen in de Statenzaal van het Provinciehuis in Den Bosch. ‘Niemand weet in zijn eentje genoeg’. Om de complexe werkelijkheid te doorgronden en daarin zorgvuldig te handelen moet alle aanwezige kennis en wijsheid gebundeld worden. Daarin zit de noodzaak om samen na te denken, om met elkaar in gesprek te gaan. Zeker als die werkelijkheid aan grote veranderingen onderhevig is, zoals de huidige verschuiving in rolverdeling tussen overheid en burger.

Samen nadenken is echter minder eenvoudig dan het lijkt. Zet maar eens een groep welwillende mensen bij elkaar rond een belangwekkend vraagstuk. De kans dat daar een constructief gesprek ontstaat is zeer klein. Sommigen zijn veel aan het woord, anderen beduidend minder. Het gesprek vliegt alle kanten op. Voor je het weet staan er al actiepunten op het smartboard voordat het vraagstuk grondig is geanalyseerd. Kortom: het is verdraaid lastig om de aanwezige denkkraft te bundelen, om samen te denken als één hoofd. Daarom wordt de alom geuite wens om een dialoog te voeren zelden vervuld.

Hoe de monoloog en het debat de dialoog verdringen

In het publieke domein en in onze (sociale) media zijn de monoloog en het debat (afwisselende monologen) de dominante gespreksvormen. In deze gesprekscultuur is het hebben van een mening belangrijker dan het koesteren van ‘trage vragen’ en wordt besluitvaardigheid meer gewaardeerd dan bezonnenheid.

---

¹ Romeinse toneelschrijver uit de derde eeuw voor Christus.

Waar is ruimte voor publieke bezinning nu kiezers zich vervreemd voelen van de bestaande representatieve democratie? Nu de landelijke overheid zich verder terugtrekt uit allerlei maatschappelijke instituties en de Nederlandse burger aangespoord wordt tot zelfredzaamheid? En hoe kan die bezinning vorm krijgen? Wat is het antwoord op de oproep van burgers om meer zeggenschap en eigenaarschap?

Socrates deed het ons voor, vijftientig eeuwen geleden in de jonge democratie van Athene: bezinnende gesprekken voeren met burgers en bestuurders over prangende kwesties. In zijn spoor zijn de auteurs de afgelopen tien jaar betrokken geweest bij socratische dialogen. Zij presenteren een verrijkt dialoogmodel en beschrijven gelijktijdig de cases die aan dit model ten grondslag liggen. Het biedt praktische richtlijnen voor raadsleden, bestuurders en ambtenaren, voor betrokken burgers en ondernemers, voor gespreksleiders; kortom, voor iedereen die twijfels heeft bij de dominante manieren van beslissen en die op zoek is naar beproefde alternatieven.

